

şinin ise tutkuları karşısında yenilgiye uğrayacağını belirtmektedir. Maksudı Hak olan sâlik O'ndan başkasını gözetmemeli, uzaklaştığı şeyleri bir daha zihnine getirmemelidir. Ârifin Hakk'ı temaşa edebilmesi için O'ndan başka hiçbir şeyi görmemesi gerekir (Sülemî, s. 408; Kuşeyrî, s. 604). Mârifet kalbin Allah'ın birliğinin hakikatine ermesi, kendisine hakikatlerin tecelli etmesi ve diğer şeylerin yok olup gitmesidir.

Bazı kaynaklarda, "Kürt olarak yattım, Arap olarak sabahladım" şeklindeki meşhur tasavvufî vecizenin de ona ait olduğu kaydedilmektedir (İsâ b. Cüneyd, s. 204). Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Meşnevî*'nin dîbâcesinde İbn Ahî Türk dediği Hüsameddin Çelebi'nin ceddî olarak bahsettiği kişinin İbn Yezdâniyâr olması muhtemeldir.

BİBLİYOGRAFYA :

Serrâc, *el-Lüma'*, s. 502-505; Kelâbâzî, *et-Ta'arruf*, s. 59; Sülemî, *Tabakât*, s. 406-409; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 363-364; Kuşeyrî, *er-Risâle*, Kahire 1966, s. 260, 604; Herevî, *Tabakât*, s. 462-463; Câmî, *Nefehât*, s. 183-184; Şa'rânî, *et-Tabakât*, s. 114-115; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 28-29; Ma'sum Ali Şah, *Tarâ'îk*, II, 209; İsâ b. Cüneyd, *Tezkire-i Hezâr Mezâr*, Tahran 1364 hş., s. 204; Abdülhüseyn-i Zerrinkûb, *Dünbâle-i Cüstü'ü der Taşavvufi İrân*, Tahran 1369 hş., s. 128-129.

ETHEM CEBECİOĞLU

İBN YÛNUS, Ebû Saîd

(أبو سعيد ابن يونس)

Ebû Saîd Abdurrahmân
b. Ahmed b. Yûnus
b. Abdilâlâ es-Sadeffî el-Mısırî
(ö. 347/958)

Hadis hâfızı ve tarihçi.

281'de (894) Fustat'ta doğdu. Dedesine nisbetle İbn Yûnus diye tanındı. Kendisi ve ailesinin diğer fertleri Sadeffî nisbesiyle anılmış olmalarına rağmen bu kabile ile hiçbir bağı yoktur. Kültürlü bir aile ortamında yetiştiği anlaşılan İbn Yûnus'un büyük dedesi Abdülâlâ, İmam Şâfiî'den fıkıh öğrenen ve ayrıca ilm-i nücum konusunda uzman olduğu kaydedilen dedesi Yûnus, Müslim, Nesâî, İbn Mâce gibi muhaddislere hocalık yapmış bir hadis hâfızı ve kıraat âlimi olan babası (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XII, 348-351), amcaları, kardeşleri ve astronomi âlimi, *ez-Zicü'l-Hâkimî* adlı eserin müellifi olan oğlu Ebû'l-Hasan İbn Yûnus da dönemlerinin meşhur âlimleridir. Mısır dışına hiç çıkmadığı

söylenen İbn Yûnus babasından ve Nesâî'den hadis dinlemiştir. Hadis rivayetinde bulunduğu İbn Müferric, Nehhâs ve Ebû Abdullah İbn Mende onun önemli talebeleridir. Hadisleri ve hadis ricâlini iyi bilen, dikkatli bir âlim olduğu belirtilen İbn Yûnus 26 Cemâziyelâhir 347'de (14 Eylül 958) Kahire'de vefat etti.

Eserleri. İbn Yûnus'un biri Mısırlı âlimlerle ilgili olan *Târîhu Mısır*, diğeri Mısır'a dışarıdan gelenleri konu edinen *Kitâbü'l-Ğurebâ'* adını taşıyan iki eserinin bulunduğu kaydedilmektedir. İbnü'l-Faradî'nin *Târîhu 'ulemâ'i'l-Endelüs*'ü (I, 24; ayrıca bk. İndeks), İbn Mâkûlâ'nın *el-İkmâlî* ve İbn Hacer'in *el-İşâbe*'si başta olmak üzere (Sezgin, I, 358) pek çok kitaba kaynaklık etmiş olan bu eserlerin günümüze ulaşmış olmadığı bilinmemektedir. Ebû'l-Kâsim Yahyâ b. Ali b. Tahhân el-Hadramî'nin (ö. 416/1025) *Târîhu 'ulemâ'i ehli Mısır* adını taşıyan ve bir nüshası Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye'de bulunan (Mecmua, nr. 116, vr. 220-259) zeylinin adından hareketle bunun *Târîhu Mısır* için yapılmış bir çalışma olduğu düşünülebilirse de İbn Hallikân ve diğer bazı müellifler kitabın İbn Yûnus'un her iki eseri dikkate alınarak yazıldığını söylemektedir. Brockelmann (*GAL Suppl.*, I, 571) ve Sezgin (*GAS*, I, 357), İbnü't-Tahhân'ın zeylinin *Kitâbü'l-Ğurebâ'* esas alınarak yapılmış bir çalışma olduğunu ifade etmekte, Yûsuf b. Reşîd el-İş da eser üzerinde yaptığı incelemede İbn Abdürabbih gibi yabancılara da yer verildiğine dikkat çekerek bu kanaati doğrulamaktadır (*MMIADm.*, XII [1941], s. 326). Ayrıca İbn Yûnus'un eserine İbn Zülâk'ın da bir zeyil yazdığı bilinmekte (*Keşfü'z-zunûn*, I, 304), Zehebî ise bu kitabı ihtisar ettiğini ve anlaşılması güç yerlerini açıklamak üzere notlar eklediğini söylemektedir (*A'lâmü'n-nübelâ'*, XV, 579).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Faradî, *Târîhu 'ulemâ'i'l-Endelüs* (nşr. İbrâhim el-Ebyârî), Kahire-Beyrut 1410/1989, I, 24; ayrıca bk. İndeks; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 44-45; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 137-138; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XII, 348-351; XV, 578-579; XVII, 109-110; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 898-899; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 340-341; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 233; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 267; *Keşfü'z-zunûn*, I, 304; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 514; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 229, 571; F. Rosenthal, *'İlmü't-târîh inde'l-müslimîn* (trc. Sâlih Ahmed Ali), Bağdad 1963, s. 365; ayrıca bk. İndeks; a.mlf., "İbn Yûnus", *ElP* (İng.), III, 969; Sezgin, *GAS*, I, 357-358; Ali Abdullâh ed-Deffâ, *Eşeru 'ulemâ'i'l-'Arab ve'l-müslimîn fi ta'vîri 'ilmi'l-felek*, Bey-

rut 1401/1981, s. 69; Kadri Hâfız Tükân, *Türâşü'l-'Arabî'l-'ilmi fi'r-riyâziyyât ve'l-felek*, Beyrut, ts. (Dârü's-şürûk); Yûsuf el-İş, "Târîhu 'ulemâ'i ehli Mısır li'bni't-Tahhân", *MMIADm.*, XII, Dımaşk 1941, s. 326-329.

ALİ AKKÖZ

İBN YÛNUS, Ebû'l-Hasan

(أبو الحسن ابن يونس)

Ebû'l-Hasan Ali
b. Abdurrahmân b. Ahmed
b. Yûnus es-Sadeffî
(ö. 399/1009)

Astronomi âlimi ve matematikçi.

Doğum tarihiyle ilgili bir kayıt bulunmamakta, ancak Fâtımîler'in Mısır'ı zaptederken 358'de (969) Kahire'yi kurdukları sırada gençlik çağında olduğu bilinmektedir. Fustat'ta yetişmiş ve hayatını orada geçirmiştir. Ünlü bir aileden gelir; büyük dedesi İmam Şâfiî'nin yakın arkadaşı, babası ise meşhur bir hadis âlimi ve tarihçidir. Naklî ilimlerde tanınmış bir aileye mensup olmasına rağmen aklî ilimlere, özellikle astronomi ve matematiğe ilgi duyan İbn Yûnus'un tahsili ve hocaları hakkında bilgi yoktur. Kişiliği üzerine açıklama yapan kaynaklar, onun astronominin yanı sıra astrolojiyle de yoğun şekilde uğraştığını, vaktinin çoğunu astrolojik kehanetlerle geçirdiğini ve şiir yazdığını kaydetmektedir. Müsebbihî *Târîhu Mısır* adlı eserinde İbn Yûnus'un dalgınlığı, toplum tarafından tuhaf karşılanan kıyafeti ve davranışlarıyla ilgi çektiğini belirterek 399 Şevvalinde (Haziran 1009) Fustat'ta âniden vefat ettiğini, evinin civarına gömüldüğünü, kitaplarının da kadir bilmez oğlu tarafından tartıyla satıldığını kaydeder (İbn Hallikân, III, 429-431; İbnü'l-İmâd, III, 156-157). Babasının da onu daima bir "müneccim ve sâhir" olarak gördüğü, hatta kendisinden hadis rivayet edilemeyeceğini söylediği bilinmektedir (İbn Hacer, IV, 232-233).

Dönemlerinde yaşadığı Fâtımî halifeleri Azîz-Billâh ile Hâkim-Biemrillâh'ın astronomiye olan ilgileri, İbn Yûnus'un onların destek ve himayelerini kazanmasına yol açmıştır. İlmî şahsiyeti ve ortaya koyduğu başarı, Azîz-Billâh'ın teşvikiyle başlayıp 365-393 (976-1003) yılları arasında kesintisiz sürdürdüğü gözlem ve incelemelerin sonunda kaleme aldığı ve Azîz-Billâh'ın 996 yılında ölümü üzerine tahta çıkan Hâkim-Biemrillâh'a ithaf ettiği *ez-Zicü'l-Hâkimiyü'l-kebir*'den (*ez-Zicü'l-*